

KUL TÚRA SLOVA

Vedecko-popularizačný
časopis pre jazykovú
kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru
Matice slovenskej

Časopis vychádza s finančnou
podporou Otvorenej akadémie

otvorená
akadémia

HLAVNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA

Adriana Ferenčíková, Juraj Glov-
ňa, Dana Guričanová, Robert
Hammel, Renáta Hlavatá, Ingrid
Hrubaničová, Martin Chochoľ,
Bronislava Chochoľová, Ján Ka-
čala, Ľubor Králik, Jana Levická,
Sibyla Mislovičová, Slavomír
Ondrejovič, Lucia Molnár Satin-
ská, Mária Šimková, Iveta Vančo-
vá, Pavol Žigo

REDAKCIA

811 01 Bratislava, Panská 26

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- ŠIMKOVÁ, Mária: Z teórie a pra-
xe súčasného spisovného jazyka –
o stratifikačnej teórii J. Horeckého
a fungovaní niektorých slovotvor-
ných modelov 65
- KRÁLIK, Ľubor: Etymológia a kultúr-
na história: *pirát* „výrobok zábavnej
pyrotechniky“ 76
- VALENTOVÁ, Iveta: O názve *Kandia*
a adjektíve *kandijský*..... 85

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

- KLIMENT, Ján – HRABOVSKÝ, Mi-
chal – GURIČANOVÁ, Dana: Nové
a revidované slovenské mená dováža-
ných, zavlečených, pestovaných a ďal-
ších na Slovensku známych cudzo-
krajných cievnatých rastlín. 1. Rody
začínajúce sa písmenom A – D 93

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- RAMŠÁKOVÁ, Anna: Poznáme vý-
znamy slov *kyčera* a *sihla*? 102

ROZLIČNOSTI

- Stojaca/stojacia lampa*. K. K á l m á -
n o v á 111

SPRÁVY A POSUDKY

90. výročie narodenia Ivana Masára
J. L e v i c k á 115
- Rozličnosti o slovenčine. R. K r o l č í -
k o v á 120

SPYTOVALI STE SA

O názve <i>Pripjat'</i> . S. Duchková.....	123
Výraz <i>al dente</i> . D. Guričanová	125

Z WEBOVEJ PORADNE

<i>Veterinárny</i> a <i>veterinársky</i>	127
Výslovnosť slova <i>veterný</i>	127

PRIPOMÍNAME SI..... 128

KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a Jazykovedného odboru Matice slovenskej. Ročník 54, 2020, č. 2 (27. 4. 2020). Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Panská 26, 811 01 Bratislava. IČO 00167 088. Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Časopis vychádza s finančnou podporou Otvorenej akadémie. Hlavná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Výkonná redaktorka Mgr. Iveta Vančová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 8,50 €, jednotlivé čísla 1,50 €. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, e-mail: periodika@matica.sk, tel. 043/3812826. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202 Distributed by Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, Slovakia.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied, Bratislava

© Matica slovenská, Martin

Vytlačila tlačiareň Fork, s. r. o., 2020

Cena 1,50 €

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Poznáme významy slov kýčera a sihla?

ANNA RAMŠÁKOVÁ

V minulom čísle tohto časopisu v rovnomennej rubrike (Ramšáková, 2020) sme sa dočítali, že veľké množstvo tzv. karpatizmov (štruktúrovaného komplexu lexikálnych javov v lexikálno-sémantickej rovine rozličného pôvodu; Ripka, 2009, s. 14; Šrámek, 2019, s. 31) je v súčasnosti doložených iba v dialektoch. Apelatívum (všeobecné podstatné meno) *beskyd* sa nezachytáva v Slovníku slovenského jazyka¹ (ďalej SSSJ; I, 1959), Slovníku slovenských nárečí (ďalej SSN; I, 1994), Krátkom slovníku slovenského jazyka (ďalej KSSJ; 4, 2003) či Stručnom etymologickom slovníku slovenčiny (ďalej SESS; 2015). V Historickom slovníku slovenského jazyka (ďalej HSSJ; I, 1991, s. 125) sa síce uvádzajú dve apelatívne maskulinne formy *beskyd* a *beščad*, ale doložené sú propriami (vlastnými podstatnými menami) *alpes Beschad* (zo Šariša z roku 1269), *na vrch Beskith* (z Oravy z roku 1575), *Besczed*, *Besczied* (z Makovice z roku 1618). Plurálovú podobu anojkony (terénneho názvu) *Beskydy* zaznamenáva Súčasný slovník slovenského jazyka (ďalej SSSJ; A – G, 2006). Možno konštatovať, že ide o výraz celkom odsémantizovaný (Majtán, 1973, s. 147 – 148, a 1996, s. 19 – 20), pretože jeho prvotný apelatívny význam už vôbec nie je známy. Zo Słownika prasłowiańskiego (1974, s. 218) vieme, že ide o výraz s nejasným pôvodom, ale na základe dostupnej literatúry autori slovníka dospeli k záveru, že s najväčšou pravdepodobnosťou na slovanskom území ide o germánsku výpožičku. Slovo rumunského pôvodu *grapa* je v SSSJ (A – G) hodnotené ako regionalizmus a podľa SSN I (s. 508) spolu s maskulínnou formou *grap*

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA Lexika slovenských terénnych názvov (č. 2/0019/20).

¹ Niektoré uvádzané slovníky a citovaná kodifikačná príručka sú dostupné na <https://slovník.juls.savba.sk>.

a pomnožným substantívom *grapy* ho používajú nositelia severotrenčianskych (v okresoch Bytča a Považská Bystrica) a kysuckých nárečí (v okresoch Čadca a Kysucké Nové Mesto). Celokarpatský dialektologický atlas (2003, 7. zväzok, mapa 44) apelatívum *grapa* na slovenskom území zaznamenáva v Staškove v okrese Čadca na Kysuciach s významom „strmé úbočie vrchu“. Nazdávame sa, že na základe tohto údajá z atlasu môžeme hovoriť o výraze *grapa* do istej miery ako o jedinečnej lexéme, pričom na zaujímavosti získava aj tým, že sa potvrdil jej rumunský pôvod.

Pri migračných pohyboch obyvateľstva a pri národnostnom preskupovaní sa do živej reči miestnych obyvateľov na slovenskom území importovali (Majtán, 1973, s. 148, a 1996, s. 20) aj výrazy *kýčera* a *sihla*. Obe lexémy zaradujeme do súboru karpaticizmov.

Z horných Kysúc v okrese Čadca² v kartotéke terénnych názvov, ktorá sa nachádza v oddelení dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, je doložené anojkonymum *Kýčera*, ktoré pomenúva vrchy (Čadca, Staškov, Dlhá nad Kysucou, Skalité, Raková), lesy (Vysoká nad Kysucou, Svrčinovec, Dlhá nad Kysucou), polia (Raková, Dlhá nad Kysucou) a pasienok (Dlhá nad Kysucou).

Okrem jednoslovných pomenovaní sú zastúpené v oblasti často využívané predložkové názvy *Na Kýčere* (pole, lúka, les, pastva) v Dlhej nad Kysucou, *Pod Kýčerou* (pole) vo Svrčinovci, *Za Kýčerou* (pole) v Čiernom. V hornokysuckom priestore sa vyskytuje terénny názov *Pod Kýčerou* (označuje pole vo Vysokej nad Kysucou), ale archívny zápis na lístku dokumentuje podobu *Pod Kyčerú* s nárečovou koncovkou *-u* (v zápise v zmysle nárečovej normy však nie je náležitá kvantita samohlásky *u*). V substantívnej časti zápisu sufix *-u* je v lokalitách s hornokysuckým pomedzným nárečím tvarom typickým pre feminína deklinačného typu *žena* v inštrumentáli singuláru (porovnaj tiež Atlas slovenského jazyka; ďalej ASJ, II/1, mapy, s. 51).

Deminutívna podoba *Kýčerka* označuje vrch v Horelici a vo Svrčinovci. Posesívne adjektíva v názvoch *Fírkova Kýčera* (vrch v Skalitom) a *Plešíkova Kýčera* (pole v Turzovke) ukazujú na privlastňovanie objektu jednotliv-

² Na vymedzenom území si všimame terénne názvy z dvoch nárečových oblastí, z územia s výskytom kysuckých goralských nárečí (z obcí Čierne, Čadečka, Horelica, Ošhadnica, Skalité a Svrčinovec) a s výskytom hornokysuckých pomedzných nárečí (z obcí Čadca, Dlhá nad Kysucou, Klokočov, Kornica, Korňa, Makov, Milošová, Olešná, Podvysoká, Raková, Staškov, Turzovka a Vysoká nad Kysucou).

covi. V oblasti sa vyskytuje aj anojkonymum *Pánovská Kýčera*, ktoré označuje vrch vo Vysokej nad Kysucou a zrejme vyjadruje privlastnenie k rodine. V okrese Čadca sa využíva aj plurálová podoba názvu *Kýčery* (pomenúva pole a lúku v Dlhej nad Kysucou a lúku a les v Klokočove). Podľa polohy vznikol terénny názov *Nižné Kýčery* v Dlhej nad Kysucou, ktorým sa označuje pasienok.

Uvedené anojkonymá súvisia s apelatívom *kýčera* s významami „horský pasienok, hoľa; strmý, pustý vrch“. Podľa Milana Majtána (1996, s. 69, a mapa na s. 118), ktorý sa opieral o archívne záznamy kartotéky terénnych názvov, na slovenskom území sú v anojkonymách hojne zastúpené varianty slova *kýčera* na strednom a severozápadnom Slovensku. Na horných Kysuciach prevládajú názvy z východiskovej podoby apelatíva *kýčera* a *kyčera*, v okolí Myjavy zo ženskej podoby *kýčer*. Podoba *kyčír* sa využíva v terénnych názvoch pri Hlohovci, na severovýchodnom Slovensku *kyčara*, sporadicky *kyčura*.

Na základe údajov z kartotéky terénnych názvov konštatujeme, že materiál je relatívne úplný a pri spracúvaní údajov treba na to pamätať. Totiž napr. apelatívne podoby *kyčora* a *kycora* sú doložené iba zo severnej časti Spiša z oblasti goralských nárečí. Z horných Kysúc tieto varianty v kartotéke nenájdeme, i keď v skutočnosti sa v tomto regióne využívajú nárečové ekvivalenty *kičora* a *kičora* (Skalité)³. Neexistencia zápisu podoby *kičora* z kysuckej goralskej nárečovej oblasti je spôsobená tým, že pri zápise terénnych i osadných názvov (vyžadovali sa zápisy názvov zistených na mieste v nárečovej podobe) do dotazníka zapisovateľ v tejto obci na jednej strane nerešpektoval hláskoslovné zmeny miestneho nárečia, ale na druhej strane do tvarov substantív importoval takmer výlučne nárečové koncovky.

Podľa záverov M. Majtána (1996, s. 69) najstaršie doklady názvov tohto typu sú zo Slovenska známe od začiatku 17. storočia (*Kyczerka* 1615 a *Kyczera* 1638), toponymum z roku 1615, doložené z Oravy, je uvedené aj v HSSJ II (1992, s. 177). V slovníku sa však primárne uvádza apelatívna slovná zásoba a lexéma *kýčera* vo význame „hoľa, horský pasienok“ je doložená napr. z Kysuckého Nového Mesta (1690).

---

³ Na Kysuciach iba v nárečí goralskej obce Skalité došlo k systémovej zmene š, č na s, c. Ide o tzv. mazurenie (napr. *syska* – šiška, *cytač* – čítať), čiže nárečový ekvivalent je *Kicora*. Spisovná podoba by bola *Kyčora*.

V SSN I výraz *kyčera* nie je, ale pritom v SSJ I (s. 805) sa hodnotia lexémy *kyčera* (femininum) i *kyčer* (maskulinum) ako nárečové slová s významom „strmý pustý vrch“. Tieto formy „chýbajúce“ v SSN I istotne v slovníku nie sú preto, lebo na spracovanie úplného nárečového slovníka by bolo treba vyčerpávajúcim spôsobom zapísať celú slovnú zásobu jednotlivých nositeľov nárečí v každej lokalite (SSN I, s. 13 – 14). V SSSJ (H – L) sa slovo *kyčera* uvádza ako zastarané s významom „horský pasienok, hoľa“.

Dumitru Crânjala (1938, s. 331 – 334) sa pri hodnotení karpatizmov ako prvý opieral o areálové aspekty slovného materiálu, štruktúr a diferencií jeho sémantickej stránky (Šrámek, 2019, s. 31). Pri interpretácii pôvodného etymónu apelatíva *kyčera* vychádzal z poznatkov Josefa Válka (1910) z Tešínska a Valašska, ktorý uvádza, že už v tom čase „co slovo *kyčera* znamenalo pôvodne, lid dnes ovšem neví, přikládaje jméno toto kopcům vůbec“ (tamže, s. 331). Takisto sa opieral o doklady zo Slovníčka Slowenského Viliama Dušana (1848), ktorý zaznamenal formu *Kyčery* v Oravskej stolici (bez uvedenia významu) a na území nad Breznom medzi Zvolenskou a Gemerskou stolicou s významom „hory (břidličné)“ a toponymum *Kyčer* v Turej Lúke (tamže, s. 332). Crânjala neobišiel záznamy N. Drăgana (1933) z Podkarpatskej Rusi a Rumunska a prijateľné výklady O. Densușiana (1934 – 1935) a napokon dospel k záveru, že rumunské *chică* nie je východiskom pre apelatívum *kičera*, ktoré sa vyskytuje na slovanskom území (tamže, s. 334). Na Crânjalove výklady o pôvode výrazu sa odvoláva aj Václav Machek (1957, s. 252, a 1968, s. 313). František Bartoš (1906, s. 174) z moravských území doložil apelatívum *kyčera* s významom „vrch“ a deminutívnu podobu *kyčerky*, ktorá pomenúvala „stráň“. Zo slovenského územia výskumy Karola a Miroslava Káralovcov (1923, s. 290) potvrdili výraz *kyčer*, ktorý označoval „příkrý, pustý vrch“. Vzhľadom na ciele najnovšieho SESS Ľubora Kráľika lexéma *kyčera*, resp. jej formálne modifikácie nie sú v ňom spracované.

Napokon toponymizáciou apelatíva *sihla* s významom „vlhký pozemok“, resp. z plurálovej podoby *sihly*, vznikli aj anojkonymá *Sihla* a *Sihly*. V okrese Čadca sa terénnym názvom *Sihla* pomenúva lúka v Čiernom, vo Vysokej nad Kysucou je pomenovaná lúka plurálovou formou *Sihly*. Ako pri predchádzajúcich názvoch, i tentoraz sú doložené často využívané predložkové názvy, v ktorých substantívne časti majú aj deminutívnu podobu: *Na sihlách* (pome-

núva vrch v Rakovej, označuje lúku vo Vysokej nad Kysucou a v Makove), *Na sihelkách* (lúka v Podvysokej) – obe toponymá sú so statickým významom – a terénny názov s dynamickým významom *Na sihelky* (pole a lúka v Čadci). Archívne zápisy aj pri tomto názve z Čadce potvrdili čiastočne nárečovú podobu *Na šihelky* (podľa nárečovej normy by malo byť *Na šihelki*). Predložkové anojkonymum *U Sihlov* pomenúva lúku v Čiernom.

Z dialektologického hľadiska sú tieto toponymá zaujímavé tým, že z kysuckej goralskej jazykovej oblasti nie je v dotazníkoch doložená aspoň čiastočne nárečová podoba názvu so spoluhláskou *g*, napr. *Šigla*. Neupozorňovali by sme na túto skutočnosť, keby v kartotéke terénnych názvov nebola doložená podoba *Sigla* z Kolačkova (lúka) a zápis *Pot sigla* z Novej Ľubovne (les a lúka). Obidve lokality sú z okresu Stará Ľubovňa s goralským typom nárečia v južnej časti Spiša (Dudášová-Kriššáková, 2016, s. 22 – 23) a ich nárečová podoba by mala byť *Šigla*, *Pot šigla*. Bádateľ terénnych názvov bez dialektologických poznatkov by mohol usudzovať, že na území Slovenska sa podoby s *g* využívajú iba vo východnej časti slovenského územia. V skutočnosti aj v iných goralských lokalitách na slovenskom území výraz *sihla* má svoj nárečový ekvivalent *šigla*. Nielen po nahliadnutí do dotazníka chotárnych názvov z Čierneho na Kysuciach sa pri zápisoch príslušných názvov (a budeme sa opakovať, ktoré bolo potrebné zapisovať v miestnom nárečí) ukazuje, že explorátor nebol dôsledný pri zapisovaní skutočných nárečových podôb názvov. Napokon pri archívnom zápise *Pot sigla* z Novej Ľubovne, poznajúc morfológický systém hornokysuckých pomedzných, kysuckých goralských a susedných sliezskych nárečí, by sme mohli uvažovať aj o tom, že by mohli ísť o akuzatívnu podobu názvu s dynamickým významom – ísť pod sihlu (v Oščadnici *idz'em pot s'igla*)⁴. V goralských nárečiach však substantíva ženského rodu v jednotnom čísle majú akuzatívnu koncovku *-e* (porovnaj Dudášová-Kriššáková, 2008, s. 97), ale iný sufix majú, ako sme uviedli, v kysuckej goralskej Oščadnici (Dudášová-Kriššáková, 1993, s. 145 – 146, a 2017, s. 206 – 212). Z priblížených úvah teda vyplýva, že

⁴ V goralskej Oščadnici ide o redukovanú hlásku *a*, v artikulácii blízkej k *a*. Koncovka *-a* v akuzatívnej singularu feminín skloňovacieho typu *žena* je systémovo v nárečiach v oblasti Bohumínska (vidzol pekno břoza – videl peknú brezu, vědze za jedna rýnka – vedie za jednu ruku; Kellner, 1946, s. 53, 54, 147, a 1949, s. 11, 21, 36), nárečia poľského Sliezka (*vidza ta rynka* – vidia tú ruku; Dejna, 1953, s. 130, 133) a na Kysuciach dialekt v Hornom Kelčove (*cetka brala voda* – tetka brala vodu, *mamka prenajimali izba* – mamka prenajímali izbu; Ramšáková, 2013, s. 162 a 164).

v danom prípade zápis *Pot sigla* z Novej Ľubovne by mal zaznamenávať anojkonymum, ktoré vzniklo spojením predložkovej a substantívnej časti a malo by ísť o predponový názov⁵ v nominatíve jednotného čísla, ktorého spisovná podoba by mala byť *Potsihla*.

Okrem územia Spiša sú názvy typu *Sihla* v kartotéke terénnych názvov doložené z okresov Považská Bystrica, Žilina, Martin, Dolný Kubín, Rimavská Sobota, Lučenec, Zvolen, Banská Bystrica, Liptovský Mikuláš. Anojkonymum *Sihlina* je doložené z okresov Rožňava, Martin a deminutívne podoby *Sihlička* z okresov Banská Bystrica, Lučenec a *Sihelka* z okresov Čadca, Stará Ľubovňa a Žilina.

Slovom *syhla* sa v Karpatoch pomenúvajú 1. „horské, vlhké a daždivé počasie“ a 2. „lesná vlhká pôda“. Odtiaľ došlo k významovému posunu k „les a stromy, ktoré rastú na takejto pôde“. V súvislosti s etymologickou interpretáciou výrazu D. Cránjalá (1938, s. 391 – 392) súhlasí s výkladom F. Pastrnka (výraz považuje za záhadné slovo), ale zároveň uvažuje aj o pôvode z latinského *silva* či maďarského *szilfa*, *szikla*. V. Machek (1968, s. 543) dokladá apelatívum *silha* ako výraz valašský s významom „les“, ale i slovenské podoby *sihel'*, *sihliak*, *syhliak*, *sihlina*, *sihelnica* označujúce „mladý jehličnatý strom“. Autor vychádza z rumunského *sihlă* (porovnaj tiež Machek, 1957, s. 444). V SESS (2015, s. 530) L. Králik zaznamenáva lexému *sihlina* „zamokrený pozemok; mladý ihličnatý porast“, na našom území ju datuje od 19. stor., ako odvodeninu od *sihla* „vlhké miesto v teréne“ od 17. stor. Autor uvádza názory o prevzatí rumunského pôvodu zo *sihlă* „mladý hustý les“, ale aj o predslovanskom pôvode z ilýrskeho či tráckeho substrátu karpatskej oblasti (podrobnejšie tamže). Zo starších slovníkov podoby *sihel'* a *sihliak* zaznamenávajú Káľalovci (1923, s. 604 – 605) s významom „mladý jehličnatý strom, smrek, jedle“, *sihla*, *sihlie* a *sihlina* „1. mladý jedľový les, mladý smrč“ 2. „veľká louka, vlhká, mäkká zem“, *sihlovatina* a *sihlina* „mokřina se sítím“, *sihlý* „vlhký“. V HSSJ V (2000, s. 252) je spracovaná ženská podoba apelatíva *sihla* „vlhké miesto v teréne“. Slovo *sihla* uvádzajú autori SSJ IV (1964, s. 77) ako nárečové s významami 1. „mladý, slabo vyvinutý ihličnatý porast na lúke“ a 2. „lúka s mladým ihličnatým porastom“. Takisto sú v slovníku spracované jeho formálne obmeny *sihl'ačie*, *sihliak*,

⁵ Medzi predponové názvy patria napr. názvy *Podlipa*, *Záhumnice*, *Podmočiarno*. Porovnaj Majtán, 1996, s. 25.

sihliáčik, sihlina, sihlínka (tamže). Napokon, v KSSJ 4 je spracovaná lexéma *sihlina* s dvomi významami 1. „mladý ihličnatý porast“ a 2. „zamokrený pozemok“.

V kartotéke terénnych názvov sú z horných Kysúc v okrese Čadca tiež doložené osadné názvy, ktoré vychádzajú z apelatív *kýčera* a *sihla*, napr. v Čadci *Kýčerka* (v súčasnosti už mestské sídlisko), v Horelici a v Dlhej nad Kysucou *Kýčera*, v Skalitom *V Sihlách*, v Čiernom *Sihla*.

Aby sme uzavreli tento náš jazykovedný exkurz do existujúcich lexikografických prác, z ktorých niektoré sú prístupné verejnosti, neobídeme záznamy medzinárodného Celokarpatského dialektologického atlasu (1988 – 2003)⁶. Autori atlasu zaznamenali výrazy *sigla* a *siglanka* (1993, 4. zväzok, mapa 47) s významom „mokrú lúka, močiar v lese“ v Staškove (okres Čadca), v Zázrivej (okres Dolný Kubín) a v Brezoviciach (okres Tvrdošín). Význam „veľký alebo ihličnatý les“ je zachytený v Rudne nad Hronom (okres Žarnovica) a Ľuboreči (okres Lučenec). Proprium *Sigla* je doložené zo Zázrivej a z Brezovic.

Opisovaný prierez „životom“ štyroch karpatizmov *beskyd, grapa, kýčera* a *sihla* nám ponúkol možnosť sledovať tak počiatky, ako aj terajší stav ich využívania, resp. nevyužívania v slovenskom jazyku. Pri spracúvaní anojkoným do výkladového a dokladového digitálneho slovníka slovenskej a do slovenčiny adaptovanej inojazyčnej apelatívnej i propriálnej lexiky, ktorá sa vyskytuje v terénnych názvoch (porovnaj <https://lstn.juls.savba.sk/>), sa ukazuje, že i slovenský región, akým sú Kysuce, vzhľadom na svoju polohu na slovensko-česko-poľskom pomedzí ponúka možnosti na onomastické, dialektologické i etymologické výskumné pozastavenia.

Na základe poznania archívnych zápisov v kartotéke terénnych názvov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV považujeme za potrebné pripomenúť, že živé (neúradné) podoby vlastných mien lepšie zachytávajú a uchovávajú jazykový vývin, nárečové prvky a odrážajú prirodzenú zákonitosť v jazyku. Hláskoslovná a tvaroslovná podoba neštandardizovaných názvov často zodpovedá pravidlám nárečového systému danej lokality. Z hľadiska každodennej komunikácie sú súčasťou nárečovej lexiky autochtónov a patria do ich aktívnej slovnéj zásoby. Do r. 1918, dokedy boli všetky mapy a úradné

⁶ V rámci projektu sa skúmali jazyky, resp. nárečia, ktoré boli ovplyvnené valašskou kolonizáciou, resp. pastierskym spôsobom života a salašníctvom.

pomôcky maďarské, boli ľudové podoby toponým hlavným prameňom ich poznania. Toponymický nárečový materiál umožňuje napr. zachytiť a sledovať vývin hláskových zmien. Napomáha pri určovaní ich chronológie a územia (relatívnych hraníc) ich výskytu (používania). Výskum propriálnej vrstvy nárečovej lexiky výrazne dopĺňa obraz o vývine samotnej nárečovej lexiky, ako aj o vývine slovnjej zásoby toho-ktorého národného jazyka.

LITERATÚRA

- Atlas slovenského jazyka. II/1. Flexia. Časť prvá: Mapy. Spracoval J. Štolc. Bratislava: Veda 1981. 316 s. II/2. Časť druhá: Úvod – komentáre. Spracoval J. Štolc. Bratislava: Veda 1978. 192 s.
- BARTOŠ, František: Dialektický slovník moravský. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 1906. 566 s. Dostupné na <https://archive.org/details/dialektickyslov00bartuoft/page/n5/mode/2up>.
- CRÁNJALÁ, Dumitru: Rumunské vlivy v Karpatech. Se zvláštním zřetelom k moravskému Valašsku. Praha: Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi 1938. 564 s.
- DEJNA, Karol: Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski. II. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe 1953. 270 s. + 16 máp.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia. Bratislava: Veda 1993. 176 s. ISBN 80-224-0354-7.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Kapitoly zo slavistiky. II. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Monografia 95 (AFPhUP 232/314). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2008. 312 s. ISBN 978-80-8068-899-8.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2016. 248 s. ISBN 978-80-555-1714-8.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy. 2. opravené vyd. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2017. 248 s. ISBN 978-80-555-1822-0.
- ĐURČO, Peter a kol.: Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku. Podklady k projektu Copernicus Programme, project COP-58: Onomastica – Copernicus Database. CD ROM. Paris: ELRA – 1998. Dostupné na http://www.juls.savba.sk/durco_priezviska.html.
- Historický slovník slovenského jazyka. I., II. a V. Ved. red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1991, 1992, 2000. ISBN 80-224-0228-1, ISBN 80-224-0385-7, ISBN 80-224-0628-7.
- KÁLAL, Karel – KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatury aj nářečí. (Slovensko-český diferenciální.) Banská Bystrica: Slovenská Grafia 1923. 1012 s. + 104 s.
- KELLNER, Adolf: Východolašská nářečí. I. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské v Brně 1946. 255 s.
- KELLNER, Adolf: Východolašská nářečí. II. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské v Brně 1949. 337 s. 5 máp.
- KRÁLIK, Eubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 704 s. ISBN 978-80-224-1493-7.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4., doplnené a upravené vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X. Dostupný na <https://slovník.juls.savba.sk>.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1957. 628 s.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vydanie. Praha: Academia 1968. 868 s.

MAJTÁN, Milan: Štruktúrne typy slovenských chotárných názvov. In: IV. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9. – 10. novembra 1971. Zborník materiálov. Zostavil M. Majtán. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1973, s. 147 – 160.

MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. 1. vyd. Bratislava: Veda 1996. 191 s. ISBN 80-224-0480-2.

RAMŠÁKOVÁ, Anna: Integrované javy zvukovej a tvaroslovnej roviny v nárečiach na česko-poľsko-slovenskom pomedzí. In: PHILOLOGICA LXXII. Slovo a tvar v štruktúre a komunikácii. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Editori G. Múcsková, K. Muziková, Z. Hargašová. Bratislava: Univerzita Komenského 2013, s. 157 – 168. ISBN 978-80-223-3562-1.

RAMŠÁKOVÁ, Anna: Poznáme významy slov beskyd a grapa? In: Kultúra slova, 2020, roč. 54, č. 1, s. 32 – 40.

RIPKA, Ivor: Celokarpatský dialektologický atlas – hlavné dielo lingvistickej karpatólogie. In: Slovo o slove. Prešov: Katedra komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity 2009, s. 12 – 19.

Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku [online]. Brno: dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR 2014. Dostupné na <http://spjms.ujc.cas.cz>.

Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 815 s.

Slovník slovenského jazyka. IV. S – U. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1964. 760 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s. ISBN 978-80-224-0932-4.

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2011. 1088 s. ISBN 978-80-224-1172-1.

Slovník slovenských nářečí. I. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s. ISBN 80-224-0183-8.

Słownik prasłowiański. Tom I (A – B). Red. F. Sławski. Wrocław etc.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1974. 487 s.

ŠRÁMEK, Rudolf: Osídlování území mezi řekou Olšavou, Moravou a Bečvou a odraz v tamní toponymii. In: Národopisný věstník. Bulletin d'ethnologie, roč. 78, 2019, číslo 1, s. 5 – 42. Dostupný na http://www.narodopisnaspolocnost.cz/images/NV/NV_2019_1_web.pdf.

VALENTOVÁ, Iveta: Lexika slovenských terénnych názvov (Konceptia lexikografického spracovania). Bratislava: Vydavateľstvo SAP – Slovak Academic Press 2018. 220 s. ISBN 978-80-89607-69-3.

VIDOESKI, Božidar: Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas. Vypusk 7. Belgrad – Novi Sad: Serbskaja akademija nauk i iskusstv 2003. 188 s.

ZAKREVSKAJA, Jaroslava: Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas. Vypusk 4. Lvov: Institut ukrainovedenija 1993. 184 s.